ΑΝΝΗΣ ΚΕΛΕΣΙΔΟΥ - ΓΑΛΑΝΟΥ
Διδάκτορος Φιλοσοφίας

ΤΟ ΠΕΠΕΡΑΣΜΕΝΟΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΚΑΙ Η ΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΙΑ ΤΗΣ ΓΝΩΣΕΩΣ ΚΑΤΑ ΠΛΑΤΩΝΑ

I

Ἡ ἰδέα τοῦ πεπερασμένου τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος εἶναι ἐκ παραδόσεως συνδεδεμένη πρὸς τὴν θεολογικὴν θεματικήν, ἄλλοτε μὲν σχετιζομένη πρὸς τὸν ἀπροσδιόριστον χαρακτῆρα τῆς φύσεως τοῦ θείου καὶ τὴν ἀδυναμίαν τῆς νοήσεως νὰ συλλάβῃ τὸ περιεχόμενον τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος, ἄλλοτε δὲ ἀντιδιαστελλομένη πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς θείκῆς παντογνωσίας. Ὁ χριστιανὸς Gabriel Marcel λέγει χαρακτηριστικῶς: «Plus l'homme est faible, plus Dieu est fort en lui» [1].

Ἡ ἰδιοτυπία τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως ἔγκειται, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, εἰς τὴν ἀπορητικὴν ἔναντι τοῦ προβλήματος τῆς ἀληθείας στάσιν της, τὴν γνωσιακὴν αὐτῆς ταπεινοφροσύνην. Ὅπως παρατηρεῖ ἡ J. Parain - Vial προκειμένου περὶ τοῦ νεοσωκρατικοῦ [2] G. Marcel, ὁ φιλόσοφος οὗτος «repousse le système en tant que prétention de s'installer au point de vue absolu de Dieu, d'où l'on contemplerait l'univers dans sa totalité, alors qu'en fait le monde est appréhendé par nous de façon partielle et latérale» [3].

Τὸ πρῶτον εἰς τὴν διδασκαλίαν ὡρισμένων προσωκρατικῶν φιλοσόφων ἀνευρίσκομεν τὴν ἰδέαν τῆς διακρίσεως τῆς ἀπολύτου γνωστικῆς δυνάμεως τοῦ θείου καὶ τοῦ σχετικοῦ τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως· εἰς τὴν γνωσιοθεωρίαν τοῦ Ξενοφάνους τὸ γνωσιολογικὸν πρόβλημα συνδέεται ἀμέσως πρὸς τὸ θεολογικόν· ὁ Ἀρεῖος Δίδυμος (VS 21 A 24) προτάσσει εἰς τὴν περὶ δοξαστικῆς γνώσεως τῶν πολλῶν («*δόκος δ' ἐπὶ πᾶσι τέτυκται*»

---

1. L'Homme Problématique, Paris, Aubier - Montaigne, 1955, σ. 134.
2. Αὐτόθι, σ. 72.
3. Gabriel Marcel, Paris, Seghers, 1966, σ. 13.

VS B 34) ρῆσιν τοῦ Ξενοφάνους τὴν φράσιν *«ὡς ἄρα θεὸς μὲν οἶδε τὴν ἀλήθειαν»*· καθ' Ἡράκλειτον *«ἦθος ...ἀνθρώπειον μὲν οὐκ ἔχει γνώμας θείων δὲ ἔχει»* (VS B 78)· ὁ ἐλεάτης Παρμενίδης ἐδίδαξεν ὅτι ἡ ἀλήθεια ἑδρεύει εἰς τὸ θεῖον· ὁ σοφὸς δέχεται τὴν γνῶσιν ἄνωθεν (B 1)· ὁ Ἀλκμαίων *«ὁ Κροτωνιήτης τάδε ἔλεξε... περὶ τῶν ἀφανέων, περὶ τῶν θνητῶν σαφήνειαν μὲν θεοὶ ἔχοντι, ὡς δὲ ἀνθρώποις τεκμαίρεσθαι καὶ τὰ ἐξῆς»* (B 1).

Εἰς τὴν γραμμὴν ταύτην κινεῖται καὶ ὁ Πλάτων καθ' ὅσον, ἀναφορικῶς πρὸς τὸ γνωσιολογικὸν πρόβλημα, κατηγορηματικῶς διδάσκει ὅτι *«τῷ ὄντι ὁ θεὸς σοφός»*, ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη γνῶσις εἶναι *«ὀλίγου τινὸς ἀξία... καὶ οὐδενὸς»* (Ἀπολογία 23 a) καὶ ὅτι διὰ τὰ θεῖα ὄντα, τὰς ἰδέας τῆς δικαιοσύνης καὶ σωφροσύνης *«καὶ ὅσα ἄλλα τίμια ψυχαῖς οὐκ ἔνεστι φέγγος οὐδὲν ἐν τοῖς τῇδε ὁμοιώμασιν· ἀλλὰ δι' ἀμυδρῶν ὀργάνων μόγις αὐτῶν καὶ ὀλίγοι, ἐπὶ τὰς εἰκόνας ἰόντες, θεῶνται τὸ τοῦ εἰκασθέντος γένος»* (Φαῖδρος 250 b). Τὸ λεξιλόγιον τῆς θέας, ἡ ἰδέα τοῦ δυσχεροῦς τῆς ἀμέσου γνώσεως καὶ ἡ ἀναφορὰ εἰς τὴν πλαγίαν — ὡς θὰ ἔλεγε καὶ ὁ Marcel — δι' εἰκόνων χωροῦσαν γνῶσιν, ὁμοιάζουν πρὸς τὴν σωκρατικὴν ὀπτικὴν τῆς Πολιτείας (517 ac), πρὸς τὴν κατ' ἀναλογίαν παράστασιν τῆς ἰδέας τοῦ Ἀγαθοῦ. Κατ' οὐδὲν ἀντιστρατεύεται εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ πεπερασμένου τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως ἡ παρατήρησις ὅτι εἰς τὸν Φαῖδρον ὁ Πλάτων ἐπιτίθεται κατὰ τῶν αἰσθήσεων. Σχετική, ἀναλογικὴ ἢ ἐξεικονιστικὴ εἶναι παρὰ Πλάτωνι ἡ ἀνθρωπίνη γνῶσις τόσον τῆς φύσεως τῆς ὕλης, ὅσον καὶ τῆς φύσεως τῆς ψυχῆς, τοῦ Ἀγαθοῦ, τοῦ θείου. Ὁ ὀντολογικο - γνωσιολογικὸς παραλληλισμὸς περιέχεται κατηγορηματικῶς ἐκπεφρασμένος εἰς τὸν λόγον τοῦ Τιμαίου εἰς τὸν ὁμώνυμον διάλογον : *«Ἐὰν οὖν, ὦ Σώκρατες, πολλὰ πολλῶν πέρι θεῶν καὶ τῆς τοῦ παντὸς γενέσεως μὴ δυνατοὶ γιγνώμεθα πάντῃ πάντως αὐτοὺς ἑαυτοῖς ὁμολογουμένους λόγους καὶ ἐπικριβωμένους ἀποδοῦναι, μὴ θαυμάσῃς· ἀλλ' ἐὰν ἄρα μηδενὸς ἧττον παρεχώμεθα εἰκότας, ἀγαπᾶν χρή, μεμνημένους ὡς ὁ λέγων ἐγὼ ὑμεῖς τε οἱ κριταὶ φύσιν ἀνθρωπίνην ἔχομεν, ὥστε περὶ τούτων τὸν εἰκότα μῦθον ἀποδεχομένους πρέπει τούτου μηδὲν ἔτι πέρα ζητεῖν»* (29 cd).

Εἰς τὸν Φαῖδρον ὁ Πλάτων ἀναφερόμενος εἰς τὴν φύσιν τῆς ψυχῆς παρατηρεῖ : *«Περὶ μὲν οὖν ἀθανασίας αὐτῆς ἱκανῶς· περὶ δὲ τῆς ἰδέας αὐτῆς, ὧδε λεκτέον· οἷον μέν ἐστι, πάντῃ πάντως θείας εἶναι καὶ μακρᾶς διηγήσεως, ᾧ δὲ ἔοικεν, ἀνθρωπίνης τε καὶ ἐλάττονος»* (246 a). Τὸ ὑπερουράνιον ἐνδιαίτημα τῶν ἰδεῶν, λέγει ἐν συνεχείᾳ ὁ Πλάτων, *«οὔτε τις ὕμνησέ πω τῶν τῇδε ποιητὴς, οὔτε ποτὲ ὑμνήσει κατ' ἀξίαν»* (247 c). Εἰς ἄλλο χωρίον ὑποστηρίζεται ὅτι οἱ ἐρῶντες, οἵτινες διὰ τῆς ἀναμνήσεως τῶν ἀπολύτων ὄντων καταλαμβάνονται ὑπὸ τοῦ θεοῦ, *«ἐξ ἐκείνου λαμβάνουσι τὰ ἤθη καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα, καθ' ὅσον δυνατὸν θεοῦ ἀνθρώπῳ μετασχεῖν»* (253 a).

Εἰς τὸν μῦθον τοῦ Φαίδρου (247 b κ.ἑ.) πρυτανεύει ἡ ἰδέα ὅτι οἱ θεοὶ

ἔχοντες τὰ τῆς ψυχῆς *«ὀχήματα ἰσορρόπως εὐήνια»* πορεύονται εὐκόλως πρὸς τὰς ἰδέας καὶ οὐδέποτε λησμονοῦν αὐτὰς μετὰ τὴν θέαν, ἐνῶ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων *«πόνος τε καὶ ἀγὼν ἔσχατος... πρόκειται»* λόγῳ τῆς ἀτελοῦς των φύσεως [1]. Οἱ θεοὶ κατέχουν τὴν γνῶσιν ὡς σοφοὶ (Φαῖδρος 278 d, Νόμοι 902 e) εἴτε πρόκειται περὶ τῆς λύσεως τοῦ μυστηρίου τοῦ θανάτου (Ἀπολογία 42 a) εἴτε περὶ τῆς ἀκριβεστάτης ἐπιστήμης (Παρμενίδης 134 c) [2]· οἱ ἄνθρωποι ὀφείλουν ἐπιπόνως νὰ ἀναζητήσουν αὐτὴν ὡς φιλόσοφοι (Συμπόσιον 214 ab, Φαῖδρος αὐτ.) ἢ νὰ ἐπανορθώσουν τὴν λήθην των [3].

Εἰς τὴν πλατωνικὴν γνωσιοθεωρίαν, ὡς γνωστόν, ἐκτὸς τῆς μεθοδολογικῆς χρήσεως τῆς ἀναλογίας, τῆς εἰκόνος καὶ τοῦ μύθου [4], ἀπαντοῦν καὶ δύο ἄλλα στοιχεῖα καταφανῶς ἀποδεικνύοντα τὸ πεπερασμένον τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος· ταῦτα εἶναι ἡ ἰδέα τῆς καταφυγῆς εἰς τὸ συναίσθημα τῆς ἐλπίδος καὶ ἡ περιοριστικὴ ἔκφρασις κ α θ' ὅ σ ο ν δ υ ν α τ ὸ ν καὶ τὰ δύο σχετιζόμενα μὲ τὸ πρόβλημα τῆς ἀληθείας καὶ τὰ ὅρια τῆς γνώσεως. Δι' αὐτῶν μετατίθεται ἡ τελεία γνῶσις, ἡ σαφήνεια [5] καὶ ἡ πληρότης τῶν περὶ τῆς ἀληθείας ἀποδεικτικῶν λόγων εἰς ὀντολογικὸν ἐπίπεδον ὑπερκείμενον τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως. Ὁ πλατωνικὸς Σωκράτης καταλήγει εἰς τὴν Ἀπολογίαν : *«Ὁπότεροι δὲ ἡμῶν ἔρχονται ἐπὶ ἄμεινον πρᾶγμα, ἄδηλον παντὶ πλὴν ἢ τῷ θεῷ»* (42 a).

Εἰς τὸν Κρατύλον ὁ Πλάτων ἀναφέρεται εἰς τὴν θεωρίαν τῶν ἰδεῶν λέγων τὰ ἑξῆς : *«Σκέψαι γάρ, ὦ θαυμάσιε Κρατύλε, ᾧ ἔγωγε πολλάκις ὀνειρώττω. Πότερον φῶμέν τι εἶναι αὐτὸ καλὸν καὶ ἀγαθὸν καὶ ἓν ἕκαστον τῶν ὄντων οὕτω, ἢ μή;»* (439 c). Τὸ ὀνειρώττειν, ὡς συνάγομεν ἐκ τῆς Πολιτείας (533 c), ἔνθα ὁ λόγος περὶ διαλεκτικῆς καὶ τῶν ἄλλων μεθόδων, δηλοῖ σύλληψιν ἀβεβαίαν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν εὐθεῖαν γνῶσιν τοῦ πραγματικοῦ. Παρετηρήθη [6] ὅτι «la réserve apparente avec laquelle la théorie des Formes est introduite dans le Cratyle n'est peut-être qu'un procédé de l'ironie socratique». Ἀλλ' ἡ εἰρωνεία τί ἄλλο εἶναι εἰμὴ βεβαιότης περὶ τοῦ ἀβεβαίου τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως, διάθεσις, ὅπως καὶ ἡ ἐλπίς, καὶ ἐσωτερικὸς πόθος τῆς ἐν ἐγρηγόρσει ἔναντι τοῦ ἀληθοῦς διατελούσης ψυχῆς;

---

1. Πβ. Πολιτεία 422a, 588b καὶ Τίμαιος 69cd.

2. Πβ. Φαῖδρος 266b, Τίμ. 68d. Βλ. καὶ V. G o l d s c h m i d t, Platonisme et pensée contemporaine, Paris, Aubier - Montaigne, 1970, σ. 124.

3. Πβ. τὰ λεγόμενα περὶ τῆς ἀρετῆς εἰς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ ποιήματος τοῦ Σιμωνίδου εἰς τὸν Πρωταγόραν, 339 b κ.ἑ.

4. Βλ. Ἰ. Ν. Θ ε ο δ ω ρ α κ ο π ο ύ λ ο υ, Εἰσαγωγὴ στὸν Πλάτωνα, Ἀθῆναι ³1970, σσ. 314, 321, 329, 352, 356 κ.ἑ.

5. Πβ. Ξενοφάνης, Β 34.

6. L. M é r i d i e r, Cratyle, Paris, Belles Lettres, 1961, 439 c, ὑπ. 2. Πβ. Χαρμίδης 173a.

Εἰς τὸν ἐν τῷ Φαίδωνι παραμυθητικὸν (πβ. 115 d) περὶ ἀθανασίας λόγον ὁ πλατωνικὸς Σωκράτης ὁμολογεῖ : *«Οὐκοῦν... εἰ ταῦτα ἀληθῆ ...πολλὴ ἐλπὶς ἀφικομένῳ οἷ ἐγὼ πορεύομαι ἐκεῖ ἱκανῶς, εἴπερ που ἄλλοθι, κτήσασθαι τοῦτο οὗ ἕνεκα ἡ πολλὴ πραγματεία ἡμῖν ἐν τῷ παρελθόντι βίῳ γέγονεν, ὥστε ἥ γε ἀποδημία, ἡ νῦν μοι προστεταγμένη, μετὰ ἀγαθῆς ἐλπίδος γίγνεται, καὶ ἄλλῳ ἀνδρὶ ὃς ἡγεῖται οἱ παρεσκευάσθαι τὴν διάνοιαν ὥσπερ κεκαθαρμένην»* (67 b). Διὰ τοῦ — θρησκευτικοῦ ἀνύσματος — στοιχείου τῆς ἐλπίδος μετατίθεται ἡ ἀληθὴς γνῶσις εἰς τὸ ἐκεῖθεν, ἔνθα καὶ μόνον ἐπιτυγχάνεται ἡ πλήρης κάθαρσις τοῦ πνεύματος [1].

Εἰς τὸ ἐκεῖθεν καὶ τὸ θεῖον ἑδρεύει καὶ ἡ ἐπιβεβαίωσις ἐν γένει τῆς ἀξίας τῆς φιλοσοφικῆς δραστηριότητος, τῆς ἀναλώσεως τοῦ βίου εἰς τὸ φιλοσοφεῖν· ὁ Σωκράτης ὁμολογεῖ εἰς τὸν Φαίδωνα : *«Εἰ δ' ὀρθῶς προυθυμήθην καί τι ἠνύσαμεν, ἐκεῖσε ἐλθόντες τὸ σαφὲς εἰσόμεθα, ἂν θεὸς ἐθέλῃ, ὀλίγον ὕστερον, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ»* (69 d).

Μέχρι τοῦ πέρατος τῆς συγγραφικῆς δραστηριότητος καὶ τοῦ βίου του ὁ Πλάτων τείνει πρὸ τοῦ ἀφανοῦς χεῖρα εἰς τὴν ἐλπίδα. Εἰς τοὺς Νόμους, ἀπορρίπτων τὴν διὰ τῶν αἰσθήσεων γνῶσιν τῆς φύσεως τῆς ψυχῆς, καταφάσκει ὁ φιλόσοφος τὴν νοητικὴν προσέγγισιν στηρίζων τὴν ἀξίαν της εἰς τὴν ἐλπίδα : *«Ἐλπὶς πολλὴ τὸ παράπαν τὸ γένος ἡμῖν τοῦτο ἀναίσθητον πάσαις ταῖς τοῦ σώματος αἰσθήσεσι περιπεφυκέναι, νοητὸν δ' εἶναι...»* (898 de).

Ἡ ἀλήθεια εἶναι, ὡς λέγει μεταφορικῶς ὁ Πλάτων εἰς τὴν Πολιτείαν (516 e), ἐκτυφλωτικὴ διὰ τοὺς ἀνθρωπίνους ὀφθαλμοὺς (πβ. Νόμοι 897 d). Ὑπάρχουν ἀφ' ἑνὸς μὲν θέματα — ὡς πχ. τὸ τοῦ μεγίστου μαθήματος, τῆς ἰδέας τοῦ Ἀγαθοῦ [2] — τῶν ὁποίων μέτρον τῶν λόγων δὲν ἐξευρίσκεται ἢ εἶναι *«ὅλος ὁ βίος νοῦν ἔχουσιν»* (Πολιτεία 450 b), ἀφ' ἑτέρου δὲ πορεῖαι λόγου αἱ ὁποῖαι δὲν δίδουν ποτὲ ἐπιστήμην (533 c). Αὐτὴ αὕτη ἡ διαλεκτική, ἡ μόνη μέθοδος, ἥτις *«περὶ ὃ ἔστιν ἕκαστον... ἐπιχειρεῖ... ὁδῷ περὶ παντὸς λαμβάνειν»* (533 b), ἡ *«καλλίων»* ὁδός, τῆς ὁποίας ὁ πλατωνικὸς Σωκράτης εἶναι *«ἐραστὴς... ἀεί»* (Φίληβος 16 b), εἶναι μὲν δυνατὸν νὰ ὁρισθῇ — *«δηλῶσαι μὲν οὐ πάνυ χαλεπόν»* —, δυσχερέστατον ὅμως νὰ ἐφαρμοσθῇ (*«χρῆσθαι δὲ παγχάλεπον»* 16 c).

Εἰς τὸν Φαίδωνα ὁ Σωκράτης, ἀπαντῶν εἰς τὸν λόγον τοῦ Σιμμίου — δι' οὗ οὗτος ὁμολογεῖ τὴν πρὸ τοῦ μεγέθους τοῦ ὑπὸ συζήτησιν προβλήματος περὶ τῶν λεγομένων διὰ τὴν γνῶσιν τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθε-

---

1. Πβ. 68 : *«Ἐκεῖσε... οἱ ἀφικομένοις... ἔστιν... ὑπὸ ταύτης ἀγόμενοι τῆς ἐλπίδος... λαβὼν σφόδρα τὴν αὐτὴν... ἐλπίδα...»*. Ἐπίσης 70 a : *«...Πολλὴ ἂν εἴη ἐλπὶς καὶ καλή... ὡς ἀληθῆ ἔστιν ἃ σὺ λέγεις»*.

2. Βλ. καὶ V. Goldschmidt, Les Dialogues de Platon, Paris, P.U.F., 1963, σ. 339· Platonisme..., σ. 44.

νεί α ς ἀπιστίαν του — τονίζει, ὅτι διὰ τὴν ἀλήθειαν ὀφείλομεν νὰ ἀρκεσθῶμεν εἴς τι κριτήριον σχετικόν, ὅπερ καὶ ἀποτελεῖ τὸ ὅριον διὰ τὴν ἔρευναν : *«Ἐὰν αὐτὰς* (τὰς ὑποθέσεις) *ἱκανῶς διέλητε, ὡς ἐγῷμαι, ἀκολουθήσετε τῷ λόγῳ, καθ' ὅσον δυνατὸν μάλιστ' ἀνθρώπῳ ἐπακολουθῆσαι· κἂν τοῦτο αὐτὸ σαφὲς γένηται, οὐδὲν ζητήσετε περαιτέρω»* (107 b).

Τὸ χωρίον εἶναι σημαντικὸν καὶ ἐξ ἄλλης ἐπόψεως· καταφαίνεται ἐνταῦθα ἡ ἠθική, οὕτως εἰπεῖν, τοποθέτησις τῆς φιλοσοφούσης συνειδήσεως, ἡ γνωσιολογικὴ σωφροσύνη της, τὴν ὁποίαν συνιστᾷ ἡ ἀναγνώρισις μιᾶς, ἐξ ἀντικειμένου ἐπιβεβλημένης, ἀνάγκης σ τῆ ν α ι εἰς τὴν ἔρευναν τῆς ἀληθείας.

Τὸν λόγον καθιστᾷ εὐχερέστερον ὄχι ἡ φύσις τοῦ ἀντικειμένου, ἡ γνῶσις τῆς ὁποίας εἶναι περιωρισμένη λόγῳ τῆς ἀ σ θ ε ν ε ί α ς τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ἀλλ' ἐνίοτε αὐτὴ αὕτη ἡ ἀσθένεια τοῦ πνευματικοῦ ὑποκειμένου ἤ, διὰ νὰ μεταχειρισθῶμεν τοὺς λόγους τοῦ Κριτίου, ἡ ἀπειρία καὶ ἡ ἄγνοια τῶν ἀνθρώπων : *«Περὶ θεῶν... λέγοντά τι πρὸς ἀνθρώπους δοκεῖν ἱκανῶς λέγειν ῥᾷον ἢ περὶ θνητῶν πρὸς ἡμᾶς. Ἡ γὰρ ἀπειρία καὶ σφόδρα ἄγνοια τῶν ἀκουόντων περὶ ὧν ἂν οὕτως ἔχωσιν πολλὴν εὐπορίαν παρέχεσθαι τῷ μέλλοντι λέγειν περὶ αὐτῶν. Περὶ δὲ θεῶν ἴσμεν ὡς ἔχομεν»* (Κριτίας 107 ab).

Ἡ περιοριστικὴ ἔκφρασις *«καθ' ὅσον δυνατόν»*, εἰς ἣν ἤδη ἀνεφέρθημεν, ἀπαντᾷ κατ' ἐπανάληψιν εἰς τοὺς Διαλόγους [1], ἀποδίδουσα ἐπιγραμματικῶς τὴν ἰδέαν τῆς περιωρισμένης δυνατότητος τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος καὶ ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τὴν ἔκφρασιν *«θεία τύχη»* [2], ἥτις καταδεικνύει τὴν κατόπιν θεϊκῆς ἐπεμβάσεως ἐπίτευξιν ὀρθῆς γνώσεως (Ἐπιστ. Ζ' 336 e). Ὁ πλατωνικὸς ἄνθρωπος εἶναι κ τ ῆ μ α τοῦ θεοῦ (Φαίδων 62 b) καὶ δὴ τὸ *«θεοσεβέστατον... πάντων ζῴων»* (Νόμοι 902 b). Τὸ ἀσθενὲς τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως, τὸ ἐπίπονον τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ ἀληθοῦς ἐξηγοῦν τὴν πίστιν τῆς φιλοσοφούσης συνειδήσεως εἰς τὴν ἀναγκαιότητα τῆς προσφυγῆς εἰς τὴν θεϊκὴν εὔνοιαν, ὡς εἴς τι π ε ῖ σ μ α ἀσφαλὲς προσβάσεως εἰς τὸν λόγον (Νόμοι 893 b) [3]. Ὁ Τίμαιος ἐπικαλεῖται τὸν θεὸν ὡς δωρητὴν τῆς ἐπιστήμης : *«Ἵν' οὖν τὸ λοιπὸν τοὺς περὶ θεῶν γενέσεως ὀρθῶς λέγωμεν λόγους, φάρμακον ἡμῖν αὐτὸν τελεώτατον καὶ ἄριστον φαρμά-*

---

1. Βλ. Φαίδων 107b, Πολιτεία 500d, Φαῖδρος 253a, Τίμαιος 90bc· πβ. 69. Πβ. ἐπίσης R. S c h a e r e r, Dieu, l'homme et la vie d'après Platon, Neuchâtel, La Baconnière, 1944, σ. 193 : «Créé satellite de Dieu, l'homme accomplit sa mission en s'ordonnant sur le centre de lui-même, dans la mesure où l'excentricité de sa nature le lui permet».

2. Πβ. τὴν ἔκφρασιν *«σὺν θεῷ εἰπεῖν»* (Πρωταγόρας 317b).

3. *«Ἄγε δή, θεὸν εἴ ποτε παρακλητέον ἡμῖν, νῦν ἔστω τοῦτο οὕτω γενόμενον — ἐπί γε ἀπόδειξιν ὡς εἰσὶν τὴν αὐτῶν σπουδῇ πάσῃ παρακεκλήσθων — ἐχόμενοι δὲ ὡς τινος ἀσφαλοῦς πείσματος ἐπεισβαίνωμεν εἰς τὸν νῦν λόγον».*

κων ἐπιστήμην εὐχόμεθα διδόναι...» (Κριτίας 106 b). Ὁ Κριτίας, ἐν συνεχείᾳ, δεικνύει ὅτι, ὄχι μόνον ἡ ἐπίτευξις τῆς γνώσεως εἶναι ἐξαιρετικῶς δυσχερής, ἀλλὰ καὶ ἡ διάρκεια αὐτῆς ἐπισφαλής, καθ' ὅσον ἡ λήθη — ἥτις περιπολεῖ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν — ἀπειλεῖ μονίμως τὸ πνεῦμα : «*...Πρὸς οἷς θεοῖς εἶπες τούς τε ἄλλους κλητέον καὶ δὴ καὶ τὰ μάλιστα Μνημοσύνην. Σχεδὸν γὰρ τὰ μέγιστα ἡμῖν τῶν λόγων ἐν ταύτῃ τῇ θεῷ πάντ' ἐστίν...*» (108 d).

II

Εἰς τὴν πλατωνικὴν γνωσιοθεωρίαν πρυτανεύει ἡ ἰδέα τοῦ πεπερασμένου τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Τὸ τραγικὸν — ὁ ἐπίπονος καὶ ἐπίμονος ἀγὼν — τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζει τὴν πρὸς τὸ ἀληθὲς ὅδευσιν τοῦ πνευματικοῦ ὑποκειμένου, μετριάζεται διὰ τῆς ἔναντι τοῦ θείου εὐλαβείας, διὰ τῆς προσβλέψεως εἰς τὴν θεϊκὴν εὔνοιαν. Ἀντιστοίχως ἡ πλατωνικὴ ἀνθρωπολογικὴ θεωρία παρουσιάζει διττὴν ὄψιν : μίαν ψυχολογικὴν ἀπαισιοδοξίαν καὶ μίαν μεταφυσικὴν αἰσιοδοξίαν, μίαν ἀπαισιόδοξον θεώρησιν τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος καὶ μίαν αἰσιόδοξον, σχετιζομένην πρὸς τὴν γνῶσιν τῶν ἀπολύτων ὄντων καὶ πρὸς τὴν μέθοδον ἥτις ἀσκεῖ τὸ πνεῦμα συγχρόνως δὲ καθαίρει τοῦτο, οὖσα ἐν ταυτῷ μέθοδος τῆς νοούσης καὶ τῆς θρησκευομένης συνειδήσεως [1].

Ὡς γνωστόν, εἰς τοὺς Νόμους ὁ Πλάτων — ἀπελπισθείς [2], μετὰ τὰς ἐν Συρακούσαις περιπετείας του, διὰ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα — ἐπανέρχεται εἰς τὴν εἰς τὸν Φαίδωνα (62 b) περὶ τοῦ ἀνθρώπου ὡς κτήματος τοῦ θεοῦ θεωρίαν του, διαμορφώνει δὲ αὐτὴν ἐπὶ τὸ τραγικώτερον : ὁ ἄνθρωπος εἶναι «*θαῦμα... θεῖον, εἴτε ὡς παίγνιον ἐκείνων εἴτε ὡς σπουδῇ τινι συνεστηκὸς*» (644 d. Πβ. 803 c 4, 804 b).

Ἡ ὁμολογία τοῦ Ἀθηναίου τῶν Νόμων εἰς τὸν συνομιλητήν του Μέγιλλον ὅτι διὰ τὴν ἀνθρωπολογίαν του λαμβάνει ὡς κριτήριον τὸ ἀπόλυτον — «*πρὸς... τὸν θεὸν ἀπιδὼν καὶ παθὼν εἶπον ὅπερ εἴρηκα νῦν*» (804 b) — ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν ὅτι τὸ νόημα τῆς πλατωνικῆς ἀνθρωπολογίας δέον ὅπως ἀναζητηθῇ εἰς τὰ θρησκευτικοῦ περιεχομένου συμφραζόμενα καὶ δὴ διὰ συνδέσεως πρὸς τὴν θεμελιώδη εἰς τοὺς Νόμους ἰδέαν ὅτι ὁ θεὸς εἶναι μέτρον παντὸς πράγματος (716 bc).

---

1. Πβ. L. Brunschwicg, Le progrès de la conscience dans la philosophie occidentale, Paris, Alcan, I, σ. 26.

2. Δὲν ἀφορᾷ εἰς τὴν μελέτην τὸ πρόβλημα τῶν αἰτίων τῆς ἀπαισιοδοξίας τοῦ Πλάτωνος καὶ ἡ σχέσις του πρὸς τὸ προκεχωρημένον τῆς ἡλικίας τοῦ φιλόσοφου. Περὶ αὐτῶν βλ. E. R. Dodds, Les Grecs et l'irrationnel, μετάφρ. M. Gibson, Paris, Aubier - Montaigne, 1965, σ. 207 κ.ἑ., P. - M. Schuhl, L'oeuvre de Platon, Paris, J. Vrin, 1967, σσ. 193 - 194.

Ἡ πλατωνικὴ γνωσιοθεωρία εὑρίσκεται εἰς τοὺς ἀντίποδας τοῦ πραγματισμοῦ καὶ τοῦ ἀνθρωποκεντρισμοῦ τοῦ σοφιστοῦ Πρωταγόρου (Κρατύλος 386 a, Θεαίτητος 152 a). Ἀντιστρέφων τὴν σοφιστικὴν γνωσιοθεωρίαν καὶ ἀξιοθεωρίαν ὁ Πλάτων συνδέει τὸ πᾶν μετὰ τοῦ θείου — ὡς κεντρικοῦ σημείου — ἔνθα ἐνοικεῖ τὸ ἀληθές, ὅπερ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἔχει καὶ ὑπερβατικὸν χαρακτῆρα. Ὁ ἄνθρωπος, τὸ σημεῖον τῆς περιφερείας, ἀνήκει εἰς τὸν κόσμον τοῦ γίγνεσθαι, ἔνθα ἡ φθορὰ (Πολιτεία 546 a) καὶ ἡ πτῶσις (Φαῖδρος 247 b, 248 bc) εἶναι ἀναπόφευκτα. «L'homme», παρατηρεῖ ὁ Schaerer, «se construit sur une équivoque : sa beauté est sa laideur, sa vie une mort, ses échecs des victoires, son savoir une ignorance» [1].

Ἐν τούτοις, ἡ τοιαύτη ἀνθρωπολογία οὐδὲν τὸ κοινὸν ἔχει μὲ τὴν ἀμιγῆ ἀπαισιοδοξίαν εἴτε προγενεστέραν εἴτε μεταγενεστέραν αὐτῆς. Ὁ Πλάτων οὐδέποτε υἱοθετεῖ ἀκραίαν, δογματικὴν στάσιν ἔναντι οἱουδήποτε προβλήματος. Ἡ συνθετικὴ ἱκανότης εἶναι τὸ εἰδητικὸν γνώρισμα τῆς πλατωνικῆς συνειδήσεως. Ἔναντι τῆς θέσεως τῆς Πολιτείας, καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος ἐγκλείει ἐντὸς αὐτοῦ ἕνα ἄνθρωπον (588 d), ὁ Τίμαιος ἀντιτάσσει τὴν ἄποψιν καθ' ἣν ὁ φιλομαθὴς εὐδαιμονεῖ ἔχων ὡς σύνοικον κάποιον δαίμονα (90 c). Ὁ Ἀθηναῖος τῶν Νόμων τροποποιεῖ τὴν ἀπαισιόδοξον περὶ τοῦ ἀνθρώπου, ὡς παιγνίου, θεωρίαν του ἀποφαινόμενος ὅτι τὸ ἀνθρώπινον ὂν εἶναι *«σπουδῆς ...τινὸς ἄξιον»* (804 bc).

Τὰ αἰσιόδοξα πλατωνικὰ μηνύματα ἀποτελοῦν διμέτωπον ἐπίθεσιν : ἐναντίον τῆς μοιρολατρικῆς ἀνθρωπολογίας τῆς ποιήσεως τοῦ Ὁμήρου καὶ τῶν Τραγικῶν καὶ ἐναντίον τοῦ μισολόγου σκεπτικισμοῦ τῆς σοφιστικῆς (Φαίδων 89 d κ.ἑ.). Ὁ πλατωνικὸς ἄνθρωπος δὲν εἶναι τὸ ἐφήμερον *«φύλλον»* τῆς ὁμηρικῆς ἀνθρωπολογίας (Φ 464, Ζ 146), τὸ ὂν τοῦ ὁποίου *«οὐδὲν ἀκιδνότερον γαῖα τρέφει... | πάντων ὅσσα τε γαῖαν ἔπι πνέει τε καὶ ἕρπει»* (σ 130). Δὲν εἶναι παίγνιόν τι εἰς τὰς χεῖρας τῆς ἀδιαφορίας τῶν θεῶν (Σοφοκλ. Τραχ. 1264 κ.ἑ.), τῆς ἰδιοτροπίας τῆς θελήσεως τοῦ Διὸς (Φ 87), ἢ τῆς κυριάρχου Μοίρας (Αἰσχύλ. Ἀγαμ. 1535 κ.ἑ.). Ὡς ἐδίδαξεν ἤδη ὁ Ξενοφάνης — ἀντιτιθέμενος πρὸς τὴν ἡσιόδειον ποίησιν [2] — καὶ ἄλλοι τινὲς πρὸ τοῦ Σωκράτους σοφοί [3], ὁ ἄνθρωπος εἶναι καὶ κατὰ Πλάτωνα τὸ ὂν τὸ κατ' ἐξοχὴν προωρισμένον διὰ τὴν πρόοδον (Πολιτικὸς 274 cd). Ὁ ἄνθρωπος, τὸ ἀσθενές, ἵ, διὰ νὰ μεταχειρισθῶμεν τὴν ὁρολογίαν τοῦ νεοσωκρατικοῦ Marcel [4], ὅστις ἐνταῦθα εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς αὐτῆς γραμ-

1. Ἔνθ' ἀν., σ. 193.

2. Βλ. Ἡσιόδ. Ἔργα καὶ Ἡμέραι 109, Ξενοφάν. Β 18.

3. Βλ. A. Diès, Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς Πολιτείας, La République, Paris, Belles Lettres, 1965, σ. XXIX καὶ ὑπ. 1.

4. Βλ. Du refus à l'invocation, Paris, Gallimard, 1940, σ. 188.

μῆς τῆς σκέψεως, τὸ ἐν καταστάσει ὄν, εἶναι ἐν ταυτῷ ἱκανὸς νὰ μὴ ἀφεθῇ νὰ ἐγκλεισθῇ εἰς μίαν κατάστασιν : διὰ τὸν Πλάτωνα ἀντίδοτον τοῦ ἐφησυχασμοῦ καὶ τῆς ἀπαισιοδοξίας εἶναι ἡ φιλοσοφία (Πολιτεία 611 b), ἀντίπαλος τῆς ἀπελπισίας ἐκ τῆς διαπιστώσεως τοῦ πεπερασμένου τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος εἶναι ἡ μαχητικὴ διάθεσις καὶ ὁ ἔρως τῆς ἐρεύνης. *«Ὁ ἀνεξέταστος βίος οὐ βιωτὸς ἀνθρώπῳ»* (Ἀπολογία 38 a) [1]. Εἰς τὸν Πλάτωνα τὸ θεῖον δὲν φθονεῖ — ὡς συμβαίνει εἰς τοὺς Τραγικοὺς [2] — τὴν ἀνθρωπίνην εὐημερίαν, καθ' ὅσον αὕτη οὐδέποτε εἶναι ὕ β ρ ι ς, ἀλλὰ σώφρων καὶ ἀνδρεία ἐπιδίωξις πνευματικῆς προόδου. Ὁ πλατωνικὸς Σωκράτης ἐκφράζει ἐπιγραμματικῶς τὴν ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ἀξιακῶς θεωρουμένην ἐπιταγὴν τοῦ φιλοσοφεῖν : *«...οἰόμενοι δεῖν ζητεῖν ἃ μή τις οἶδεν, βελτίους ἂν εἶμεν καὶ ἀνδρικώτεροι καὶ ἧττον ἀργοὶ ἢ εἰ οἰοίμεθα ἃ μὴ ἐπιστάμεθα μηδὲ δυνατὸν εἶναι εὑρεῖν μηδὲ ζητεῖν, περὶ τούτου πάνυ ἂν διαμαχοίμην, εἰ οἷός τε εἴην, καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ»* (Μένων 86 b). Εἰς τὸν Φίληβον ὁ Πλάτων ἀποδίδει τὸν τῆς ἀναζητήσεως τῆς ἀληθείας ἔρωτα εἰς τὴν φύσιν τῆς ψυχῆς : *«Μήτ' εἰς τινας ὠφελίας ἐπιστημῶν βλέψαντες μήτε τινὰς εὐδοκιμίας, ἀλλ' εἴ τις πέφυκε τῆς ψυχῆς ἡμῶν δύναμις ἐρᾶν τε τοῦ ἀληθοῦς καὶ πάντα ἕνεκα τούτου πράττειν»* (58 d).

Εἰς τὴν συνάρτησιν τῆς ἰδέας τοῦ πεπερασμένου καὶ τῆς ἰδέας τοῦ ἀνθρώπου - φιλοσόφου ἔγκειται, ὡς ἐλέχθη ἤδη, ὁ τραγικὸς χαρακτὴρ τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας. Ὁ ὅρος ἐνταῦθα δὲν ἔχει τὸ περιεχόμενον ἐκείνου ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὴν ἐννοιολογίαν τῆς συγχρόνου ὑπαρξιακῆς φιλοσοφίας, ἀλλὰ δέον νὰ λαμβάνεται ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι τὸ ὀντολογικὸν ἀσθενὲς τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ἂν καὶ οὐδέποτε θεραπεύεται πλήρως, τῆς γνώσεως οὐδέποτε ὁλοκληρουμένης, ἐν τούτοις, εἶναι δυνατόν, καὶ ἐπιβεβλημένον νὰ βελτιωθῇ διὰ τῆς ἀγωνιστικῆς διαθέσεως [3] τῆς συνειδήσεως (Γοργίας 492 d), διά τινος δυναμικῆς διεισδύσεως εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ πνεύματος ἐρευνούμενον. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι καὶ ὀφείλει νὰ εἶναι καθ' ὁδὸν πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Τὸ εἶναι τοῦτο τὸ συνδεόμενον πρὸς τὸ δέον - εἶναι, ἡ σύζευξις ὀντολογίας καὶ ἀξιολογίας — ὁ Marcel θὰ ἔλεγεν ἡ μετάβασις ἀπὸ τὸ sum εἰς τὸ sursum [4] — συνιστᾷ τὴν αἰσιοδοξίαν τῆς πλατωνικῆς σκέψεως καὶ δίδει περιεχόμενον εἰς τὰς ἐννοίας τῆς καθάρσεως, εὐδαιμονίας καὶ σωτηρίας. Ἡ ὕπαρξις ἀκριβῶς σκοποῦ καὶ ὁ καθορισμὸς ὁδοῦ ἀγούσης πρὸς

---

1. Πβ. Κρατύλος 345b κ.ἑ.

2. Βλ. καὶ A. J. F e s t u g i è r e, De l'essence de la tragédie grecque, Paris, Aubier - Montaigne, 1969, σ. 27. Πβ. Ἡρόδοτ. Γ 40, Ζ 46.

3. Πβ. Ε. Μ ο υ τ σ ο π ο ύ λ ο υ, Φιλοσοφικοὶ Προβληματισμοί, Ἀθῆναι, Τζουνάκος, 1971, σσ. 12 - 13.

4. Βλ. Homo viator, Paris, Aubier, 1945, σ. 32.

αὐτὸν διαχωρίζει τὴν πλατωνικὴν φιλοσοφίαν ἀπὸ τὴν σύγχρονον ἀπαισιοδοξίαν τοῦ μηδενιστικοῦ ἀθεϊκοῦ ὑπαρξισμοῦ καὶ τῆς καφκικῆς ἀνθρωπολογίας.

Συνιστῶσαι τῆς φιλοσοφίας εἶναι ἡ ἀνεπάρκεια τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος καὶ ἡ γνῶσις αὐτῆς τῆς ἀνεπαρκείας. Ἡ ὀντολογικὴ ἀναγκαιότης γίνεται αἴτιον μιᾶς ἄλλης ἀναγκαιότητος διὰ τὸ πνεῦμα, τῆς φιλοσοφικῆς δραστηριότητος. Προκειμένου περὶ τοῦ Πλάτωνος — καὶ ἂν συμβαίνῃ νὰ εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ πρόσβασις εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν, ἥτις εἶναι καὶ ἡ ἀμοιβὴ τοῦ φιλοσοφικοῦ βίου, ἐπιτυγχάνεται ὑπὸ ὀλίγων ἐκλεκτῶν — εἶναι δυνατὸν νὰ λεχθῇ, ὡς τοῦτο ἀποδεικνύει ἡ θεωρία τῶν διαδοχικῶν βίων τῆς ψυχῆς, ὅτι ἡ πνευματικὴ σωτηρία εἶναι τελικῶς ἐφικτὴ εἰς πάντας, ἐφ' ὅσον δι' ὅλους ὑπάρχει προοπτικὴ ἀπελευθερώσεως τῆς ψυχῆς διὰ τῆς φιλοσοφικῆς ἀναγωγῆς εἰς τὰ θεῖα ὄντα.

III

Τὸ θέμα τοῦ περιωρισμένου ἀριθμοῦ τῶν δυναμένων νὰ προσεγγίσουν τὴν ἀλήθειαν συνιστᾷ κοινὸν παρονομαστὴν μεταξὺ πλατωνικῆς φιλοσοφίας καὶ μυστηριακῶν θρησκειῶν. Εἰς τὴν ἀνθρωπολογίαν τῶν Ὀρφικῶν καὶ τῶν Πυθαγορείων διακρίνονται δύο κατηγορίαι ἀνθρώπων, οἱ ὀλίγοι μύσται [1], οἵτινες δύνανται νὰ διάγουν βίον μυστικόν, καὶ οἱ μὴ δυνάμενοι νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸ ἄδυτον τοῦ θείου. Ἡ διάκρισις, ἐξ ἄλλου, ὀλίγων εἰδότων καὶ πολλῶν ἀμαθῶν ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἡρακλείτου καὶ τοῦ Παρμενίδου [2]· οἱ δύο οὗτοι σοφοὶ μετατρέπουν τὸ ἀριστοκρατικὸν ἰδεῶδες τῆς ὁμηρικῆς ποιήσεως, τὸ συνιστάμενον εἰς τὴν ὑπεροχὴν τοῦ γένους καὶ τῆς ρώμης, εἰς τὸ ἰδεῶδες τῶν ὀλίγων ἀρίστων, οἵτινες διακρίνονται τῶν πολλῶν ἀ π ε ί ρ ω ν καὶ κ ω φ ῶ ν, τῶν μὴ δυναμένων, ἕνεκα προσκολλήσεως εἰς τὴν καθημερινότητα, νὰ συλλάβουν τὸν κ ο ι ν ὸ ν λ ό γ ο ν ἢ νὰ ἀκολουθήσουν τὴν ὁ δ ὸ ν τῆς ἀληθείας.

Ὁ Πλάτων, ἐμπνεόμενος τόσον ὑπὸ τῶν μυστηριακῶν θρησκειῶν ὅσον καὶ ὑπὸ τῶν δύο μεγάλων πρὸ τοῦ Σωκράτους σοφῶν, μεταθέτει ἐπὶ γνωσιακοῦ ἐπιπέδου τὴν ἰδέαν τῆς κοινωνικῆς ἀνισότητος τοῦ ὁμηρικοῦ κόσμου, μετασχηματίζων αὐτὴν εἰς ἀνισότητα φιλοσοφικήν. Οἱ ἐκλεκτοὶ εἶναι παρὰ Πλάτωνι οἱ ὀλίγοι θιασῶται τῆς φιλοσοφίας (Πολιτεία 596 ab, 491 ab, 515 e), οἱ ἡγεμόνες (πβ. Φαῖδρος 253 e) τοῦ πνεύματος. Διὰ τὴν ἀπο-

---

1. Βλ. W. J a e g e r, À la naissance de la Théologie, Essai sur les Présocratiques, Paris, Du Cerf, 1966, σ. 93.

2. Βλ. Ἡράκλειτος, Β 29, Β 49 καὶ Β 104, Παρμενίδης, Β 1. Πβ. Ξενοφάνης, Β 2 καὶ Β 34.

μάκρυνσιν τοῦ φιλοσόφου ἐκ τοῦ σωκρατικοῦ παιδαγωγικοῦ ἰδεώδους, τοῦ συνιστῶντος εἶδος τι «apostolat... s'adressant à tous» [1], εὐθύνεται βεβαίως ὄχι μόνον ἡ ἀριστοκρατικὴ καταγωγὴ τοῦ Πλάτωνος, ἀλλὰ καὶ ἡ πλατωνικὴ ἐμπειρία τῆς ἀδίκου καὶ ἀλογίστου συμπεριφορᾶς τῶν πολλῶν ἔναντι τοῦ διδασκάλου· ἐξ ἐπόψεως ὅμως γνωσιολογικῆς πρόκειται ἐνταῦθα διὰ τὴν περὶ ἀληθείας θεωρίαν τοῦ Πλάτωνος. Συμφώνως πρὸς τὴν γνωσιολογίαν τοῦ Ϛ΄ βιβλίου τῆς Πολιτείας ἀλήθεια εἶναι ὅ,τι ἀφ' ἑνὸς μὲν προσδιορίζει ἀντικειμενικῶς τὰ ὄντα, ἀφ' ἑτέρου δὲ (485 b κ.ἑ.) εὑρίσκεται εἰς στενὴν σχέσιν πρὸς τὴν γνωστικὴν ἱκανότητα τοῦ γιγνώσκοντος ὑποκειμένου. Τὴν γνῶσιν ἐπιτυγχάνει, ὡς ἤδη ἀνεφέρθη, ἐπίπονος προσπάθεια, π ά μ π ο λ υ ἔ ρ γ ο ν (Πολιτεία 531 d), τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ κατεπείγῃ τὸ ῥ έ ο ν ὕ δ ω ρ (πβ. Θεαίτητος 172 d), ὁ χρόνος τοῦ ζῶντος εἰς τὴν καθημερινότητα.

Μολονότι διὰ τοῦ ἐμβληματικοῦ χαρακτῆρος τοῦ προσώπου τοῦ σκλάβου εἰς τὸν Μένωνα (82 b κ.ἑ.) καθολικεύει ὁ Πλάτων τὴν περὶ τοῦ γιγνώσκοντος ὑποκειμένου θεωρίαν του στηρίζων τὴν ἰδέαν εἰς τὸ ἔμφυτον τῆς γνώσεως καὶ τὴν θεωρίαν τῆς ἀναμνήσεως (80 d - 81 e), καθ' ὅσον πρόκειται περὶ εἰδικῶν γνώσεων, ἡ πλατωνικὴ γνωσιολογία ἀποβαίνει ἀριστοκρατικῆς ὑφῆς ὁσάκις πρόκειται περὶ γνώσεων ἀξιακῶς ἀνωτέρων. Εἰς τὸν Φαίδωνα ὁ Πλάτων δεικνύει ὅτι, προκειμένου περὶ τῆς ἀληθοῦς Ἀρχῆς, τὸ πλῆθος παραπαίει εἰς τὸ σκότος, ὑποκαθιστῶν τὸ Ἀγαθὸν δι' ἄλλων αἰτίων. Ἡ διάκρισις πολλῶν - γνωσιακῶς ἀδυνάτων καὶ ὀλίγων - ἱκανῶν λαμβάνει παρὰ Πλάτωνι μεταφορικὴν χροιὰν διὰ τῆς παραδοχῆς τῆς γνώσεως ὡς σκοτεινότητος καὶ τῆς ἀγνοίας ὡς φωτεινότητος.

Εἰς τὸν Φαῖδρον (249 e) λέγεται ὅτι, ἂν καὶ *«πᾶσα ἀνθρώπου ψυχὴ φύσει τεθέαται τὰ ὄντα»*, ἡ ἀνάμνησις τῶν ἀπολύτων ὄντων εἶναι προνόμιον τῶν ὀλίγων : *«Ἀναμιμνῄσκεσθαι δὲ ἐκ τῶνδε ἐκεῖνα οὐ ῥᾴδιον ἅπάσῃ, οὔτε ὅσαι βραχέως εἶδον τότε τἀκεῖ, οὔθ' αἳ δεῦρο πεσοῦσαι ἐδυστύχησαν, ὥστε ὑπό τινων ὁμιλιῶν ἐπὶ τὸ ἄδικον τραπόμεναι λήθην ὧν τότε εἶδον ἱερῶν ἔχειν. ὀλίγαι δὴ λείπονται αἷς τὸ τῆς μνήμης ἱκανῶς πάρεστιν»* (250 a).

Εἰς τὸν Σοφιστὴν διακρίνει ὁ Πλάτων τὴν ἀσθένειαν τοῦ πνεύματος τῶν πολλῶν καὶ τὴν πνευματικὴν ἱκανότητα τῶν φιλοσόφων ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ θείου (254 ab). Εἰς τὸ τέλος τοῦ Φιλήβου ὁ Σωκράτης ἐμφανίζεται διδάσκων ὡς συμπέρασμα τῆς περὶ τῶν ἡδονῶν προβληματικῆς τὴν ὑπεροχὴν τοῦ νοός, παρὰ τὴν ἀντίθετον γνώμην τῶν πολλῶν (67 b). Εἰς τὸν Τίμαιον λέγεται ὅτι τὸν *«ποιητὴν καὶ πατέρα τοῦδε τοῦ παντὸς εὑρεῖν τε ἔργον καὶ εὑρόντα εἰς πάντας ἀδύνατον λέγειν»* (28 c). Εἰς τὴν Ζ΄ Ἐπιστολήν, ἀναφερόμενος εἰς τὸ φιλοσοφικόν του ἔργον, διακηρύσσει

1. J. Moreau, Le sens du platonisme, Paris, Belles Lettres, 1967, σ. 9.

ὁ Πλάτων ὅτι τοιοῦτο ἐγχείρημα, ὡς τὸ ἰδικόν του, δὲν εἶναι ἀγαθὸν ἀνῆκον εἰς τὸ πλῆθος, *«εἰ μή τισιν ὀλίγοις, ὁπόσοι δυνατὸν ἀνευρεῖν αὐτοὶ διὰ σμικρᾶς ἐνδείξεως»* (341 e).

Ἡ τοιαύτη ἀριστοκρατικὴ γνωσιοθεωρία κατευθύνει καὶ τὴν πολιτικὴν σκέψιν τοῦ Πλάτωνος καὶ τροποποιεῖ ἢ ἀνατρέπει τὴν καθεστηκυῖαν ἱεραρχίαν. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ δημοκρατικὸν ἰδεῶδες τῶν Σοφιστῶν (Πρωταγόρας 322 c - 323), ἡ πολιτειακὴ σωτηρία ἔγκειται διὰ τὸν Πλάτωνα εἰς τὴν ὑπὸ τῶν ὀλίγων ἀρίστων, τῶν φιλοσόφων, ἀνάληψιν τῆς ἐξουσίας (Πολιτεία 473 bd).

Εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς σκέψεως ἡ πλατωνικὴ θέσις — ἥτις εἶναι δυνατὸν νὰ παραλληλισθῇ, τηρουμένων βεβαίως τῶν ἀναλογιῶν, πρὸς τὴν τοῦ Bergson, καθ' ἣν κοινωνοὶ τῆς ζωϊκῆς ὁρμῆς εἶναι ἐπίλεκτοι ἀνθρώπινοι ὀργανισμοὶ — ἐμφανίζεται ὡς ἐκ διαμέτρου ἀντίθετος τῆς τοῦ Spinoza δεχομένου ὅτι ἓν Κράτος «dont le salut dépend de la loyauté de quelques personnes et dont les affaires, pour être bien dirigées, exigent que ceux qui les mènent veuillent agir loyalement, n'aura aucune stabilité». «Platon aboutit à une conclusion toute opposée, mais dans un esprit également réaliste» [1].

Ἡ πλατωνικὴ θεωρία τῶν ὀλίγων ἐκλεκτῶν τῆς γνώσεως, ὡς καὶ ἡ ἰδέα τοῦ πεπερασμένου τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος εἶναι συναφῆ πρὸς τὴν θρησκευτικὴν συνείδησιν τοῦ φιλοσόφου. Οἱ ἐκλεκτοὶ φίλοι καὶ συγγενεῖς τῆς ἀληθείας (Πολιτεία 487 a) εἶναι θεοφιλεῖς ἄνθρωποι (Συμπόσιον 212). Εἰς τὸν Τίμαιον (53 d) ἡ πρόσβασις εἰς τὴν ἀλήθειαν παρουσιάζεται ὡς προνόμιον ἐκείνου ὅστις εἶναι «φίλος» εἰς τὸν θεόν. Εἰς τὸν Θεαίτητον ὁ Πλάτων διδάσκει ὅτι ἡ κατὰ τὸ δυνατὸν *«ὁμοίωσις θεῷ»* ἐξισοῦται πρὸς τὸ *«δίκαιον καὶ ὅσιον μετὰ φρονήσεως γενέσθαι»* (176 b).

Ἡ ἰδιοτυπία τῆς πλατωνικῆς διδασκαλίας ἔναντι τῶν μυστηριακῶν θρησκειῶν ἔγκειται εἰς τὴν συνένωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ τοῦ φιλοσοφικοῦ πνεύματος. Τὴν διάκρισιν πολλῶν ναρθηκοφόρων, ὀλίγων - βάκχων [2] δέχεται καὶ ὁ πλατωνικὸς Σωκράτης θεωρῶν τὸ δεύτερον εἶδος τῶν ἀνθρώπων ὡς συνώνυμον τῆς τάξεως τῶν ὀρθῶς φιλοσοφούντων (πβ. Φαίδων 69 cd). Εἰς τὴν θέσιν τοῦ μύστου - ἱερέως ὁ Πλάτων τοποθετεῖ τὸν φιλομαθῆ, τὸν ἐραστὴν τῆς κατὰ τὸ δυνατὸν ἀκριβοῦς γνώσεως, εἰς τὴν θέσιν τοῦ μυουμένου τὸν πνευματικὸν ἐρευνητήν (Συμπόσιον 209 c κ.ἑ., Φαῖδρος 249 cd). Διὰ τῆς φιλοσοφίας καθαίρεται πραγματικῶς, ὡς ἤδη ἐλέχθη, καὶ σώζεται ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ (Φαίδων 67 a, 84 a, Συμπόσιον 208).

Τὸ χωρίον 82 b τοῦ Φαίδωνος ἀποδίδει ἐπιγραμματικῶς τὸ πνεῦμα τοῦ Πλάτωνος : *«Εἰς δὲ θεῶν γένος μὴ φιλοσοφήσαντι καὶ παντελῶς κα-*

---

1. V. Goldschmidt, Questions platoniciennes, Paris, J. Vrin, 1970, σ. 73.
2. Βλ. E. Rohde, Psyché, μετάφρ. Reymond, Paris, Payot, 1928, σ. 368.

θαρῷ ἀπιόντι οὐ θέμις ἀφικνεῖσθαι ἄλλ' ἢ τῷ φιλομαθεῖ». Ἡ σύζευξις τῶν «τελεστικῶν» ὅρων οὐ θέμις-καθαρός, μετὰ τῶν ὅρων φιλοσοφεῖν, φιλομαθής, πιστοποιεῖ τὴν ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος μετατροπὴν τοῦ μυστικισμοῦ εἰς φιλοσοφίαν, τῆς εὐλαβείας εἰς διάθεσιν ἀναζητήσεως τῆς ἀληθείας, τῆς πίστεως εἰς ἐγρήγορσιν μιᾶς ὑπὸ τοῦ ἔρωτος τῆς γνώσεως παλλομένης συνειδήσεως.

ΑΝΝΑ ΚΕΛΕΣΙΔΟΥ - ΓΑΛΑΝΟΥ